

Dokato chakah koraba za Sveta gora v malkoto pristanishte Uranupolis (nebesnija grad) sreshtnah edna spravnitelno malka grupa sarajlii, koito letuvaha tuk.

Kato otchajani korabokrushenci, koito konvulsivno se dyrzhat za otkyrtenata vrata na korabnija salon, noseshta se po povyrhnostta, sedim na masata pod pergolata na pristanishtnata krychma “Pri Kostas”, spomnjajki si za Saraevo, koeto za nas e izgubeno zavinagi. Ljatoto sluchajno ni e sybralo v tavernata, v kojato nashite tyzhni, zagrizheni lica tolkova se razlichavat ot shtastlivite lica na posetitelite ot vsichki kraishta na Evropa. Juli tuk e neponosim ot zaduhata, a v Saraevo trjabvashe da si oblichame puloveri, kogato vecher sedjahme na terasata na hotel “Evropa” – pravim zakljuchenie, kato piem po oshte edno uzo.

Sred nas e i edin chovek, vidjal shirokija svjat, tyrgovec po profesija, kojto se chudi na nasheto samosyzhalenie i naivnost. Dobyr poznavach na mezhdunarodnata obstanovka, toj ni objasjava, che zagubata na Saraevo e bila neizbezhna. Govori za slozhnostta v otnoshenijata mezhdou velikite sili i za narushenoto ravnovesie sled razpadaneto na Syvetskija syjuz i padaneto na Berlinskata stena, za podjalbata na Evropa i za nadmoshtieto na Germanija, na kojato liderstvoto na Starija kontinent se otstypva ot Amerika – samata shantazhirana ot arabskija svjat, na kojto dylzhi pari i ot chijto نفت zavisi. Spored nego, okazva se, che zagubata na edin grad e absoljutno bez znachenie. Proslovutijata nov svetoven red, planiran ot kompjutri i bezmilostno provezhdan v zhivota, prosto ne obryshta vnimanie na takiva drebolii, kakvito sa nechij roden grad, tradiciija, proizvod ili prinadlezhnost kym njakoj narod. Svetyt se obryshta kym bydeshteto – kazva – i zagyrbva minaloto.

Kojto ne razbere tova navreme, prosto shte byde pregazen; bukvalno ili obrazno kazano, vse edno!

Dejstvitelno, ot тази planetarna gledna tochka, nashata obsebenost ot Saraevo i ot nas samite izglezhda bez znachenie.

Otstypvajki godina sled godina kato razbita armija – kazvam, – se umorih ot zagubi... Pitam se kyde shte se spra i shte se ustanovja li njakyde? Eto, sega sym tuk, na brega na Egejsko more, a ne na njakoj adriaticheski plazh, na kojto s godini sym se kypal.

Ako postojanno mislite za tova, che vi e okupiran njakoj brjag ili grad, objasnjava nashijat sybesednik, to togava se syglasjavate na mnogo po-strashno neshto – che njakoj vi e okupiral i glavata, otvytre! Bili li ste njakoga v Nova Zelandija ili Ibisa? Prekarali li ste godina v Karibite? Nima ne vi interesuva da bydete izvestno vreme v Tibet?

Priznavam, ne sym bil na tezi mesta.

Vizhdate li, kazva toj, pred vas se otkriva edin cjal svjat, bezkraen, interesen, vylnuvasht, a na vas sa vi plenili ljubopitstvoto, vmyknali sa se v mozyka vi. Ne bydete tehen zalozhnik. Prodylzhete napred! Ne se vryshtajte nikoga kym starite ljubovi! Ne im razreshavajte da vi ograbjat.

Razmishljam za tova. No zagubata na Saraevo e ne samo zaguba na roden grad – tja e mnogo poveche ot tova. Tja e, predi vsichko, zaguba na mladostta, proshtavane s krasotata, ot kojato ni izkljuchvat i sobstvenite ni godini; po visochinata na kyshtite v tozi grad i shirochinata na ulicite, koito se stesnjavaha i smaljavaha, dokato rastjahme, izmervahme sobstvenoto si zrenie. Veche nikoj njama da ni pomni ot vremeto, kogato bjahme mladi, a vjarvahme, che тази tajna do kraja shte pazjat dyrvenite i kamennite mostove, njakoi stari porti i Kopelmanovijat chasovnik na ygyla na Glavnata ulica, pod kojto si ugovarjahme sreshtite, bez da spomenavame njakoga

negovoto ime, samo: "Pod chasovnika v sedem!" Vsyshtnost, dolavjahme i se vslushvahme v grohota na novija red i istorijata, kojato se razhdashe tochno pred ochite ni, no naivno se nadjavahme, che njakak si shte se izmyknem s drebnite si zhivoti, che shte ni otmine, angazhirana s po-vazhni hora i neshta, obache eto ja, sega e tuk, pred nas, i ni otne dori pravoto na minalo, pravoto da sedim v njakoja saraevska krychma s masi, zastlani s pokrivki na cherveno-beli kareta, i da si spomnjame na cherveno vino za dobrite stari vremena.

Njakakvi syvsem nepoznati za nas, chuzhdi hora, njakyde dalech, bjaha reshili da napravjat nov svjat po svoja mjarka; mozhe bi po-udoben, po-polezen i po-razumen, vse edno, no razlichen ot tozi, ot kojto sme proizlezli, i tova veche ne e nikakyv politicheski trilyr – tozi nov red na neshtata e tuk i kato vsemogysht buldozer rushi, sybarja i zaravnjava vsichko, na koeto sme dyrzhali.

I vyv vsichko tova, koeto e naj-vazhno, sjakash njama nishto lichno, sjakash njakakvi vsemogyshti starci-magjosnici, dokato ni unishtozhavat, neprekysnato povtarjat: "Nothing personal! Nishto lichno!"

Nakraja, izgubihme dori i pravoto na razgovor s myrtvite, a zhivite se prysnaha po sveta.

Ot vreme na vreme sreshtam prysnatite deca na tozi izguben grad... Vynshno, te ne se razlichavat ot ostanalite minuvachi, no posvetenite v tajnata lesno shte gi razpoznajat po izvestnata nesigurnost, kojato pokazvat pri sreshta i nevolno se opitvat da ja prikrijat s prekalena syrdechnost, simulacija na dobro nastroenie ili uporito zapazvane na osobenija nachin na govor ot saraevskija zhargon, kojto sluzhi kato svoeobrazna parola. Ako povdignem тази маска на neprinudenost, otkrivame belega na stradaniето. Te se kylnat, che nikoga, dokato sa zhivi, njama da stypjat v Saraevo, no imenno v tezi patetichni

izjavenija se krie dylbokata rana, kojato im e nanesyl tehniyat grad. Syshtevremenno, struva im se, che go nakazvat s tova, che se otrichat ot nego zavinagi, a v tova emocionalno obvyrvane pyk se krijat dokazatelstvata za goljamata ljubov. Njakoi otivat v Saraevo za den-dva, sega, sled kato e nastypil njakakyv mir. Tova sa obiknoveni hora, koito ne uprekvaha tamoshnite vlasti i koito njama da bydat presledvani ot nikogo zaradi uchastie v otminalata vojna. Otivat da si navestjat ostanalija tam imot, kojto e trjabvalo da napusnat, da se opitat da prodadat za drebni pari apartamenti, kyshti ili zemja, no v svoite domove zavarvat nepravomerno nastanili se prishylci. Njakoi ot tezi novi kvartiranti sa grubi i neprijatni, a drugi gi priemmat ljubezno, no kazvat, che novite vlasti sa im dali tozi apartament, zashtoto sa izgubili svoite sobstveni domove na njakoe drugo mjasto, koeto e prisydno na syrbite. Horata taka sedjat malko sred svojata bivsha pokyshtnina (mnogo ot neja e razgrabena prez voennite godini), gledat prez prozorcite dobre poznatija im izgled, a sled tova zaminavat, razkajvajki se za tova, che izobshto sa doshli v tozi grad, v kojto po ulicite veche ne sreshtat nito edno poznato lice, i tova e okonchatelnata, bezvyzvatna razdjala. Onezi drugite, koito ne mogat da posetjat Saraevo, gi naobikaljat sled tova i pitat za vsjaka krachka ot tova neverojatno poseshtenie. S bolka razpitvat za vsjako lice, kyt i vsjako mjasto, koito njakoga sa znachili neshto za tjah.

“Tova veche ne e syshtijat grad! – govorjat onezi, koito sa se vyrnali. – I veche nikoga njama da byde syshtijat!” Po ulicite se myknat njakakvi poludivi hora – bezhanci ot zatynteni sela i palanki, koito sa se nastanili v izostavenite apartamenti i kyshti. Klechat do stenite, vozjat kozi v tramvaite, a bokluka hvyrlyat prez prozorcite na visokite blokove. Ne sa vinovni za tova, gorkite; za pryv pyt zhivejat v grad i shte im trjabva mnogo vreme, za da sviknat s nego. I te sa zagubili njakoi svoi

skypi mesta, pasishta i slivovi gorichki, dyrvenite kyshti, v koito sa se rodili. Vseobshtoto neshtastie e razbyrkalo vsichko kato teste karti. Dori i rekata veche ne e syshtata. Njakoga obuzdana, pribrana i dresirana da teche kydeto trjabva, tja naj-nakraja pak pokaza istinskata si priroda: ot tynkite zeleni fidanki, koito v nachaloto nikoj ne e zabeljazval, che niknat mezhdu kvadratnite kamenni plochi, na mesta sa izrasli istinski hrastalaci. Puka se tvyrdata kamenna avstroungarska oblicovka pod tova vlazhnozeleno bosnensko nashestvie ot vyrbalaci, koito veche niknat i rastat v sredata na rechnoto korito. Skoro tuk vmesto reka shte teche istinska gora!

Razpoznavam svoite bratja po proizvod i sred belgradskite pazari; tova e onzi neunishtozhim vid prodavachi, prekupvachi, posrednici i tyrgovci na kakvo li ne, kojto se sueti, provikva se i ubezhdava vseki, do kogoto se dokopa, da kupi ili prodade neshto, otlichavajki se ot ostanalija narod po pazarite s izkljuchitelna podvizhnost, duh i ochi, koito sharjat na vsichki strani, tyrsejki pljachka ili useshtajki opasnost. Sred tjah sa i “kibritchiite” – virtuozni ulichni krupieta s tri prazni kibriteni kutii, pod koito se namira drebno topche ot hartija – kojto poznae kyde e, chaka go goljama pechalba! Naivnite grazhdani na stolicata, koito dalech ne mogat da se sravnjavat s tjah po hitrost, se vryzvat i gubjat pari, sled kato naj-napred do njakoe vreme pecheljat. Pyrgavite prysti igrajat v kryg po trotoara, borejki se za ednoto oceljavane v chuzhbina.

Ima i bogati sred tezi izgnanici. Tova sa prochutite saraevski *shaneri* – strah i trepet za tyrgovska Evropa, izvestni s tova, che nikoga ne sa se zanimavali sys svoja zanajat v Saraevo, kydeto samo si pochivaha sled riskovanite pohodi i harcheha zagrabenite pari. Te karat luksozni koli i nosjat skypi chasovnici i debeli zlatni verizhki okolo vrata, obleklo ot naj-izvestnite svetovni modni kyshti, no kato che li neshto ne im

dostiga v postignatija uspeh. Biznesyt, znachi, prodylzhava da procyftjava, a te njama veche na kogo da pokazhat plodovete na svojata slava, zashtoto sa zagubili gnezdoto, ot koeto sa trygnali da zavladjavat Evropa i v koeto sa se vryshtali da si pochinat ot opasnostite na riskovanija zhivot.